

Ghid metodologic pentru înțelegerea și analiza textului literar la liceu

Prof. Carp Monica

Octombrie, 2023

Cuprins

Capitolul 1 -Strategii de înțelegere activă a textului literar.....	1
1.2 Etapele lecturii active:.....	1
1.3 Fișe de lucru.....	2
1. Prelectura.....	2
A. Fișă de lucru: „Moara cu noroc” de Ioan Slavici.....	2
B. Fișă de lucru: „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă.....	4
2. Lectura propriu-zisă.....	5
A. Fișă de lucru: „Moara cu noroc” de Ioan Slavici.....	5
B. Fișă de lucru: „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă.....	6
3. Postlectură:.....	7
A. Fișă de lucru: „Moara cu noroc” de Ioan Slavici.....	7
B. Fișă de lucru: „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă.....	10
Capitolul 2 - Tehnici de analiză literară.....	13
2.1 Genul epic.....	13
Fișă de lucru: „Alexandru Lăpușneanul” de Costache Negruzzi.....	15
2.2 Genul liric.....	17
Fișă de lucru: „Sarută-mă” de Magda Isanos.....	18
2.3 Genul dramatic.....	20
Fișă de lucru: „O noapte furtunoasă” de I. L. Caragiale.....	21
Bibliografie.....	25

Capitolul 1 -Strategii de înțelegere activă a textului literar

Lectura activă presupune o implicare conștientă și continuă a cititorului în procesul de lectură.

Lectura activă implică:

- formularea de întrebări înainte, în timpul și după lectură,
- anticiparea evoluției acțiunii sau a personajelor,
- evidențierea fragmentelor relevante,
- realizarea conexiunilor cu alte texte literare,
- exprimarea opiniilor și reflecțiilor personale asupra conținutului parcurs.

Scopul principal este înțelegerea profundă și critică a textului literar.

1.2 Etapele lecturii active:

Parcursul eficient al unui text literar presupune trei etape:

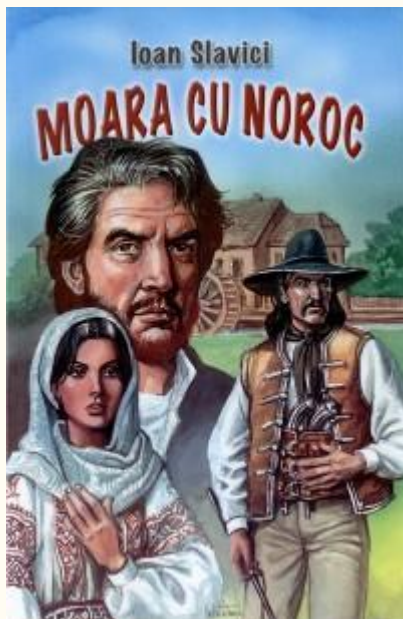
1. **Prelectura:** presupune o pregătire atentă înainte de lectură. Se analizează:
 - informații despre contextul istoric, cultural sau literar al operei,
 - date biografice și bibliografice despre autor,
 - titlul,
 - ipoteze despre tema abordată, având în vedere elementele anterioare .
2. **Lectura propriu-zisă:** parcursul textului avându-se în vedere:
 - evoluția conflictului,
 - evoluția personajelor,
 - secvențe semnificative,
 - utilizarea simbolurilor,
 - aspecte stilistice.
3. **Postlectura:** presupune:
 - verificarea capacității de a reflecta asupra modului în care este ilustrată tema operei literare,
 - statutul și modalitățile de caracterizare a personajelor

- interpretarea scenelor relevante pentru tema operei, viziunea despre lume, conflict, trăsături ale personajelor,
- stabilirea unor conexiuni între opera studiată și alte texte cunoscute sau experiențe personale,
- formularea unor opinii argumentate despre temă/ evoluția personajelor/ evoluția conflictului,
- valoarea estetică a textului.

1.3 Fișe de lucru

1. Prelectura

A. Fișă de lucru: „Moara cu noroc” de Ioan Slavici

Cerințe:

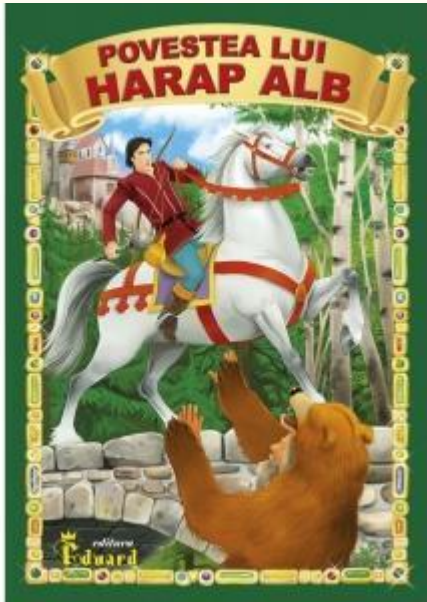
1. *Realizează fișa biografică a autorului.*
2. *Realizează fișa bibliografică a autorului.*
3. *Analizează titlul operei „Moara cu noroc”. Ce așteptări îți creează acest titlu? Notează două posibile semnificații ale cuvântului „noroc” în acest context.*

4. *Gândește-te la o moară ca spațiu real. Ce simboluri sau semnificații i se pot atribui într-o operă literară?*
5. *Autorul Ioan Slavici face parte din perioada marilor clasici și este reprezentant al realismului. Scrie definiția realismului și precizează două trăsături ale acestui curent literar.*
6. *Citește următoarea opinie critică despre Ioan Slavici: „În același timp trebuie să precizăm că crezul său artistic se subsumează celui moral. Slavici a înțeles arta ca un mijloc de moralizare a oamenilor, ca un instrument de educație civică și socială. Este între marii noștri scriitori, moralistul prin excelență...în înțelegerea artei, Slavici este un realist etic...” (Pompiliu Marcea, Ioan Slavici, Ed. pentru literatură, 1965). Pe baza acestui citat, ce teme consideri că ar putea fi dezvoltate în nuvelă? Argumentează în 50-70 de cuvinte.*
7. *Care sunt valorile morale tradiționale în comunitățile rurale (ex: cinstea, familia, onoarea etc.)? Explică importanța unei valori morale în contextul societății.*
8. *Formulează o ipoteză privind conflictul central al operei. Poate fi între:*
 - a) om și societate*
 - b) dorința de îmbogățire și valorile morale*
 - c) destin și liber arbitru.*

Argumentează-ți alegerea în 50-70 de cuvinte.

9. *Cum crezi că se reflectă titlul în destinul personajelor? Este „norocul” o binecuvântare sau o capcană în acest context?*
10. *Imaginează-ți că ai de scris o introducere pentru un eseu despre această nuvelă, fără să o fi citit încă. Redactează 3-4 enunțuri despre ce aștepti de la această lectură.*
11. *Alege un motto potrivit pentru ceea ce crezi că va transmite nuvela. Poate fi un proverb sau un enunț original. Explică alegerea ta.*

B. Fișă de lucru: „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă

Cerințe:

1. Realizează fișa biografică a autorului
2. Realizează fișa bibliografică a autorului
3. Analizează titlul „Povestea lui Harap-Alb”. Ce presupui că înseamnă numele personajului principal? Ce ți se pare ciudat sau neașteptat în combinația „Harap” + „Alb”?
4. Cuvântul „poveste” din titlu trimite la o specie literară cunoscută. Ce presupune o poveste sau un basm? Enumeră 3 trăsături specifice basmului.
5. Ion Creangă este un clasic al literaturii române, cunoscut pentru operele sale inspirate din folclor. Ce înseamnă „basm cult”?
6. Scrie trei diferențe între basmul popular și basmul cult.
7. Pe baza titlului și autorului, ce teme crezi că ar putea fi abordate (ex: maturizarea, lupta dintre bine și rău, încercări inițiatice etc.)?
8. Notează trei elemente tipice ale lumii fantastice pe care te aștepti să le găsești în text (ex: ființe supranaturale, obiecte magice, drumuri inițiatice etc.).
9. Notează trei personaje pozitive și trei personaje negative din basmele pe care le-ai citit.

10. *În basme, personajul principal parcurge de obicei un drum de inițiere. Ce înseamnă acest „drum al eroului”? Cu ce obstacole crezi că se va confrunta Harap-Alb? 7. Cum îți imaginezi personajul Harap-Alb doar pe baza numelui?*
11. *Alege trei trăsături de caracter pe care crezi că le va avea protagonistul (pozitive sau negative) și justifică-ți alegerea în 50-70 de cuvinte.*
12. *Alege un proverb sau o expresie populară care crezi că s-ar potrivi ca motto pentru acest basm. Explică în 50-70 de cuvinte de ce l-ai ales.*
13. *Dacă ai fi în locul personajului principal, cum te-ai pregăti pentru o călătorie inițiativă? Notează 2 obiecte simbolice pe care le-ai lua cu tine și explică semnificația lor.*
14. *Desenează sau descrie în câteva rânduri cum îți imaginezi lumea din „Povestea lui Harap-Alb”.*

2. Lectura propriu-zisă

A. Fișă de lucru: „Moara cu noroc” de Ioan Slavici

Cerințe:

1. *Analizează mediul social și economic în care se desfășoară acțiunea. Cum influențează acest mediu deciziile personajelor?*
2. *Describe modul în care Ion Slavici construiește tensiunea în fragment. Care sunt elementele narative și stilistice folosite?*
3. *Comentează relația dintre Ghiță și Ana. Cum se reflectă aceasta în dialogurile și acțiunile lor?*
4. *Care sunt dilemele morale ale personajelor? Cum sunt acestea ilustrate prin acțiunile lor?*
5. *Identifică și analizează simbolurile sau motivele recurente din fragment (de ex. moara, banul, norocul). Ce semnificație au ele în contextul operei?*
6. *Alege unul dintre personajele principale (Ghiță, Ana, Lică Sămădăul) și răspunde la următoarele întrebări:*
 - a. *Cum evoluează acest personaj în fragment?*
 - b. *Ce conflicte interioare îi marchează parcursul?*
 - c. *Ce strategii folosește pentru a face față problemelor?*

- d. Cum reflectă acest personaj teme precum lupta pentru supraviețuire, moralitatea și corupția?
7. Care este tema principală a nuvelei?
8. Cum reflectă textul aspecte ale realității sociale și morale din timpul în care a fost scris?
9. Cum se raportează textul la ideea de „noroc” și la valoarea banului?

B. Fișă de lucru: „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă

Cerințe:

1. Urmărește structura narativă a basmului și precizează:
- o situația inițială de echilibru,
 - o intriga (evenimentul care dereglează echilibrul inițial),
 - o acțiunea de restabilire a echilibrului (călătoria eroului, apariția donatorului și ajutoarelor, trecerea probelor),
 - o deznodământul (refacerea echilibrului, răsplata eroului și pedepsirea răufăcătorului)
2. Completează tabelul:

Personaj	Statut social	Modalități de caracterizare (directă, indirectă)	Trăsături dominante
Harap-Alb			
Împăratul Verde			
Spânul			
Sfânta Duminică			
Gerilă			

3. Notează cel puțin 3 probe/încercări prin care trece Harap-Alb și explică ce învață din fiecare.
4. Găsește două exemple de limbaj popular sau expresii arhaice folosite de Ion Creangă. Precizează sensul acestora.
5. Realizează rezumatul unei scene semnificative pentru ilustrarea temei și a viziunii despre lume.
6. Exemplifică particularitățile basmului cult, având în vedere opera studiată:

- *clișee compoziționale: formulele tipice (inițiale, mediane, finale);*
- *motive narative diverse: călătoria, lupta, victoria eroului, probele depășite, demascarea și pedepsirea răufăcătorului, căsătoria și răsplata eroului etc.;*
- *specificul reperelor temporale;*
- *îmbinarea narațiunii cu dialogul și cu descrierea;*
- *cifre magice, simbolice;*
- *obiecte miraculoase;*
- *întrepătrunderea planurilor real - fabulos;*

8. *Care este rolul Spânului în construcția basmului? Argumentează-ți opinia în 150 - 200 de cuvinte.*

9. *Ce calități morale sunt valorizate în această poveste? Dă exemple din text.*

10. *Citează un fragment care ți-a plăcut și explică în 50 - 100 de cuvinte de ce l-ai ales.*

3. Postlectură:

A. Fișă de lucru: „Moara cu noroc” de Ioan Slavici

Citește cu atenție următorul fragment:

„De la Ineu drumul de țară o ia printre păduri și peste țărini lăsând la dreapta și la stânga satele așezate prin colțurile văilor. Timp de un ceas și jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci, și după ce ai coborât iar în vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe locurile sunt rele.

Aici în vale e Moara cu noroc. Ori din care parte ar veni, drumețul se bucură când o zărește din culmea dealului pleșuv, căci, venind dinspre locurile rele, ea îl vestește că a scăpat norocos, iară mergând spre ele, la moară poate să găsească ori să aștepte alți drumeți, ca să nu plece singur mai departe.

Și fiindcă aici se opresc toți drumeții, încetul cu încetul s-a făcut bătătură înaintea morii, și oarecum pe nesimțite moara a încetat a mai măcina și s-a prefăcut în cârciumă și loc de adăpost pentru tot drumețul obosit și mai ales pentru acela pe care noaptea-l apucă pe drum. În cele din urmă, arândașul a zidit cârciuma la un loc mai potrivit, departe de câteva sute de pași de la râuleț, iară moara a rămas părăsită, cu lopețile rupte și cu acoperământul ciuruit de vremurile ce trecuseră peste dânsul.

Cinci cruci stau înaintea morii, două de piatră și trei altele cioplite din lemn de stejar, împodobite cu țircălamul și vopsite cu icoane sfinte; toate aceste sunt semne care-l vestesc pe drumeț că aci locul e binecuvântat, deoarece acolo unde vezi o cruce de aceste a aflat un om o bucurie ori a scăpat altul de o primejdie.

Dar binecuvântat era locul acesta mai ales de când veniseră cârciumarul cel nou cu nevasta lui tânără și cu soacră-sa cea bătrână, căci ei nu primeau pe drumeț ca pe un străin venit din lume, ci ca pe un prieten așteptat de multă vreme la casa lor. Abia trecuseră dar câteva luni după Sf. Gheorghe, și drumeții mai umblați nu mai ziceau că o să facă popas la Moara cu noroc, ci că se vor opri la Ghiță, și toată lumea știa cine e Ghiță și unde e Ghiță, iar acolo, în vale, între pripor și locurile cele rele, nu mai era Moara cu noroc, ci cârciuma lui Ghiță.

Iară pentru Ghiță cârciuma era cu noroc. Patru zile pe săptămână, de marți seară până sâmbătă, era mereu plină, și toți se opreau la cârciuma lui Ghiță, și toți luau câte ceva, și toți plăteau cinstit. Sâmbătă de cu seară locul se deșerta, și Ghiță, ajungând să mai răsuflă, se puneă cu Ana și cu bătrâna să numere banii, și atunci el privea la Ana, Ana privea la el, amândoi priveau la cei doi copilași, căci doi erau acum, iară bătrâna privea la câteșipatru și se simțea întreținută, căci avea un ginere harnic, o fată norocoasă, doi nepoți sprinteni, iară sporul era dat de la Dumnezeu, dintr-un câștig făcut cu bine.

Duminică dimineață Ghiță puneă calul la teleagă și bătrâna se ducea la biserică, fiindcă bătrânul, fie iertat, fusese cojocar și cântăreț de strană, și așa, mergând la biserică, ea se ducea parcă să-l vadă pe el.

Când bătrâna pleca la biserică, toate trebuiau să fie puse bine la cale, căci altfel ea odată cu capul nu ar fi plecat. Încă sâmbătă dupăamiazăzi sluga trebuia să rânească grajdul, curtea și locul de dinaintea cârciumii, în vreme ce bătrâna și Ana găteau cârciuma pentru ziua de duminică. Duminică în zori bătrâna primenea copiii, se gătea de sărbătoare, mai dădea o raită prin împrejur, ca să vadă dacă în adevăr toate sunt bine, apoi se urca în teleagă.” (**„Moara cu noroc” de Ioan Slavici**)

Cerințe:

1. *Identifică tipul de narator prezent în fragment și comentează în 4-5 rânduri efectul acestuia asupra modului în care este construită atmosfera.*
2. *Analizează rolul descrierii inițiale a drumului și a morii. Ce atmosferă creează autorul? Ce anticipări conține acest cadru?*
3. *Explică valoarea simbolică a „Moarei cu noroc” în economia operei. Ce semnificații poate avea denumirea în raport cu destinul personajelor?*
4. *Comentează funcția celor cinci cruci aflate în fața morii. Ce rol au acestea în construirea unui spațiu sacru/profan?*
5. *Describe în 5-6 rânduri relația dintre personaj și spațiul în care trăiește. Cum contribuie cadrul la transformarea lui Ghiță?*
6. *Analizează imaginea familiei în acest fragment. Ce valori transmite Slavici prin relațiile dintre membrii acesteia?*
7. *Ce trăsături ale personajului Ghiță reies din fragment? Susține răspunsul cu exemple din text.*
8. *Comentează semnificația expresiei: „sporul era dat de la Dumnezeu, dintr-un câștig făcut cu bine”. Ce viziune despre muncă și noroc se evidențiază?*
9. *Cum este construit personajul bătrânei? Identifică trăsături morale și atitudini tradiționale transmise prin intermediul acestui personaj.*
10. *Explică ce funcție narativă are rutina zilnică și săptămânală descrisă în fragment. Cum susține aceasta ideea de ordine tradițională?*
11. *Analizează rolul pasajului descriptiv în caracterizarea indirectă a personajelor.*
12. *Identifică și explică două procedee de caracterizare indirectă a personajelor Ana și Ghiță din fragment.*
13. *Reliefează elemente de tradiție românească prezentate în fragment și comentează relevanța lor în construcția universului narativ.*
14. *Comentează imaginea finală cu bătrâna în teleagă. Ce transmite despre continuitate, tradiție și echilibru familial?*
15. *Prezintă diferențele de perspectivă dintre generații reflectate în fragment (bătrâna vs. Ghiță).*

16. *Formulează un punct de vedere asupra expresiei: „nu primeau pe drumeț ca pe un străin... ci ca pe un prieten”. Ce valori morale sunt promovate?*
17. *Încadrează fragmentul într-unul dintre momentele subiectului .*

B. Fișă de lucru: „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă

Citește cu atenție urmatorul fragment:

„Și merg ei, și merg, cale lungă să le-ajungă, trecând peste nouă mări, peste nouă țări și peste nouă ape mari, și într-o târzie vreme ajung la împărăție.

Și cum ajung, Spânul se înfățișază înaintea împăratului cu carte din partea craiului. Și împăratul Verde, citind cartea, arde de bucurie că i-a venit nepotul, și pe dată îl și face cunoscut curții și fetelor sale, care îl primesc cu toată cinstea cuvenită unui fiu de crai și moștenitor al împăratului.

Atunci Spânul, văzând că i s-au prins minciunile de bine, cheamă la sine pe Harap-Alb și-i zice cu asprime:

— Tu să șezi la grajd nedezipit și să îngrijești de calul meu ca de ochii din cap, că de-oi veni pe-acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie. Dar până atunci, na-ți o palmă, ca să ții minte ce ți-am spus. Bagat-ai în cap vorbele mele?

— Da, stăpâne, zise Harap-Alb, lăsând ochii în jos. Și, ieșind, pornește la grajd. Cu asta a voit Spânul să-și arate arama și să facă pe Harap-Alb ca să-i ia și mai mult frica.

Fetele împăratului întâmplându-se de față când a lovit Spânul pe Harap-Alb, li s-a făcut milă de dânsul și au zis Spânului cu binișorul:

— Vere, nu faci bine ceea ce faci. Dacă este că a lăsat Dumnezeu să fim mari peste alții, ar trebui să avem milă de dânșii, că și ei, sărmanii, sunt oameni!

— Hei, dragele mele vere, zice Spânul cu viclenia lui obicinuită; d-voastră încă nu știți ce-i pe lume. Dacă dobitoacele n-ar fi fost înfrânate, de demult ar fi sfâșiat pe om. Și trebuie să știți că și între oameni cea mai mare parte sunt dobitoace, care trebuiesc ținuti din frâu, dacă ți-i voia să faci treabă cu dânșii.

Ei, apoi... zi că nu-i lumea de-apoi! Să te ferească Dumnezeu când prinde mămăliga coajă. Vorba ceea:

Dă-mi, Doamne, ce n-am avut,
Să mă mier ce m-a găsit.

Fetele atunci au luat altă vorbă, dar din inima lor nu s-a șters purtarea necuviincioasă a Spânului, cu toate îndreptările și înrudirea lui, pentru că bunătatea nu are de-a face cu răutatea. Vorba ceea:

Vița-de-vie, tot în vie,
Iară vița-de-boz, tot răgoz.

Și din ceasul acela au început a vorbi ele înde ele, că Spânul defel nu samănă în partea lor, nici la chip, nici la bunătate; și că Harap-Alb, sluga lui, are o înfățișare mult mai plăcută și seamănă a fi mult mai omenos. Pesemne inima le spunea că Spânul nu le este văr, și de aceea nu-l puteau mistui. Așa îl urăse ele de tare acum, că, dacă ar fi fost în banii lor, s-ar fi lepădat de Spân ca de Ucigă-l-crucea. Dar nu aveau ce se face de împăratul, ca să nu-i aducă supărare.”
(„Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă)

Cerințe:

1. *Caracterizează personajul Spânul așa cum reiese din acest fragment. Precizează cel puțin două trăsături dovedite prin fapte, vorbe sau atitudini.*
2. *Analizează comportamentul lui Harap-Alb în raport cu Spânul. Ce atitudine adoptă și ce semnificație are aceasta în evoluția sa ca erou?*
3. *Identifică rolul naratorului în acest fragment. Ce tip de narator este și cum contribuie el la transmiterea mesajului textului?*
4. *Comentează limbajul narativ utilizat de Ion Creangă, oferind exemple de expresii populare, proverbe sau zicători.*
5. *Explică sensul și rolul zicerii populare: „Dă-mi, Doamne, ce n-am avut, / Să mă mier ce m-a găsit.”*
6. *Analizează modul în care autorul valorifică contrastul dintre aparență și esență în prezentarea personajelor.*
7. *Comentează atitudinea fetelor împăratului față de Harap-Alb și Spânul. Ce semnificații morale reies din reacția lor?*
8. *Precizează tema fragmentului și comentează modul în care aceasta este pusă în evidență prin acțiuni și replici.*

9. *Explică semnificația expresiei „să-ți arăți arama” în contextul caracterizării Spânului.*
10. *Care sunt valorile morale transmise în fragment? Exemplifică prin comportamentul personajelor.*
11. *Analizează tipologia personajelor din fragment. În ce măsură Spânul corespunde rolului de „antierou” într-un basm?*
12. *Identifică un element de tradiție populară prezent în fragment și explică rolul său în construcția universului ficțional.*
13. *Comentează proverbul „bunătatea nu are de-a face cu răutatea”. Cum se aplică în contextul relațiilor dintre personaje?*
14. *Explică de ce Harap-Alb poate fi considerat un personaj în formare. Ce etapă a devenirii sale ilustrează acest episod?*
15. *Argumentează că fragmentul aparține basmului cult. Menționează două trăsături specifice și ilustrează-le cu exemple.*
16. *Comentează ironia narativă prezentă în replicile Spânului. Ce efect are asupra cititorului?*
17. *Explică importanța „probării identității” în desfășurarea acțiunii. Ce rol are confuzia voită în planul narativ?*
18. *Ilustrează raportul dintre putere și moralitate în contextul acestui fragment.*
19. *Reliefează modul în care limbajul creează umor și caracterizare. Oferă exemple concrete.*
20. *Analizează discursul Spânului despre oameni și „dobitoace” din perspectiva unui discurs manipulator sau autoritar. Compară-l cu o formă de discurs întâlnită în realitate (politică, media, istorie etc.) și comentează pericolul generalizărilor și al stereotipurilor.*
21. *Imaginează că Spânul și Harap-Alb ar trăi într-o lume modernă. Redă conflictul dintre ei sub forma unor postări pe rețele sociale sau a unei conversații fictive prin mesaje. Evidențiază tonul, intențiile și modul în care puterea se manifestă în mediul digital.*

Capitolul 2 - Tehnici de analiză literară

2.1 Genul epic

Genul epic cuprinde totalitatea operelor literare, populare și culte, în proză sau în versuri, în care gândurile, ideile și sentimentele autorului sunt exprimate în mod indirect, prin intermediul acțiunii și al personajelor antrenate în derularea evenimentelor plasate într-un anumit timp și spațiu.

Trăsături ale genului epic:

- Este prezent naratorul - Naratorul poate fi obiectiv, atunci când narațiunea este făcută la persoana a III a și nu este implicat în acțiune drept personaj sau prin comentarii sau narator subiectiv, când narațiunea este făcută la persoana I, iar naratorul este și personaj.
- Modurile de expunere care apar în epic sunt narațiunea, dialogul, descrierea și monologul.
- Reperete spațio-temporale fixează coordonatele acțiunii;
- Personajele;
- Acțiunea;

Tehnici de analiză literară:

1. Identificarea speciei literare

(Povestire, basm, nuvelă, roman, legendă, schiță etc.)

2. Tema

(Se formulează în 1-2 enunțuri, de exemplu: lupta dintre bine și rău, copilăria, iubirea, răzbunarea, dorința de libertate etc.).

3. Momentele subiectului:

- Expozițiune
- Intrigă
- Desfășurarea acțiunii
- Punctul culminant
- Deznodământ

4. Tipul de narator

5. Perspectiva narativă: dindărăt (exterioră, auctorială) sau interioară (subiectivă, limitată).

6. Modurile de expunere: narațiune, dialog, descriere, monolog interior etc.

7. Personajele:

Clasificare: principal, secundar, episodic

Statut: social, moral, psihologic

Tipologie: dinamic/static, complex/monotip etc.

8. Modalități de caracterizare a personajelor:

- Directă (de către narator, autocaracterizare, alte personaje)
- Indirectă (prin comportament, fapte, limbaj, gânduri, relații etc.)

9. Relațiile dintre personaje: conflict, iubire, rivalitate, autoritate, subordonare, prietenie etc.

10. Timpul și spațiul acțiunii: reale, fantastice, mitice, simbolice.

11. Elemente de compoziție: incipit și final (deschis, circular, închis), construcția narativă, reluări, digresiuni etc.

12. Stilul autorului / registrul de limbaj: arhaic, popular, elevat, ironic, patetic etc.

13. Simboluri și motive literare: călătoria, proba, visul, obiectul magic, labirintul, dorul etc.

15. Elemente specifice speciilor literare: formule inițiale/finale (în basm), antiteze (în nuvelă), construcție polifonică (în roman), hiperbolizare (în epopee) etc.

Fișă de lucru: „Alexandru Lăpușneanul” de Costache Negruzzi

Citește cu atenție următorul fragment:

„Întru o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor și care ieșea, după ce îi înfățișase planul unei nouă contribuții. Se părea neastîmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, cînd o ușă laturalnică deschizîndu-se, lăsă să intre doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petre Rareș, care — zice hronica — cu multă jale și mîhniciune a tuturor s-au îngropat în sf. monastirea Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese în fragedă vîrstă, sub tuturatul a doi frați mai mari, Iliăș și Ștefan. Iliăș, urmînd în tronul părintelui său, după o scurtă și desfrînată domnie, se duce la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometismul și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decît fratele său; începu a sili pre străini și pre catolici a-și lepăda relegea, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară pribegiră din pricina aceasta, aducînd sărăcie pămîntului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, era încuscriți cu polonii și cu ungurii, se supărară, și corăspunzîndu-se cu boierii pribegi, hotărîră pieirea lui. Poate ar fi mai întîrziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrînarea lui nu l-ar fi grăbit. „Nu hălăduia de răul lui nici o jupîneasă, dacă era frumoasă“, zice hronicarul în naivitatea sa. Într-o zi, cînd se afla la Țuțora, nemaiașteptînd sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dînsul, ca să nu-l scape, au tăiat frînghiile cortului sub carele el ședea și, dînd năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș și pre dînsa boierii ucigași o hotărîseră a fi soție un oarecărui numit Jolde, pre care ei îl alesesără de domn. Dar Lăpușneanul, ales de boierii pribegi, întîmpinînd pre Joldea, îl birui și prinzîndu-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fiica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunesă a fi parte biruitorului.

Cînd intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unii soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru blănit cu samur, a căruia mînice atîrnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atîrna o salbă de multe șiruri de margaritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atuncea, se împărțea despletit pe umerii și

spatele sale. Figura ei avea acea frumusețe care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se găsește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tînjitoare, ca floarea espusă arșiții soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădîndu-și relegea și pre celălalt ucis; și mai întăi hotărîtă de obște a fi soția lui Jolde (pre care nici îl știa), acum fusese silită de aceeași obște, care dipoza de inima ei făr-a o mai întreba, a da mîna lui Alexandru-vodă, pre care cinstindu-l și supuindu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cît de puțină simțire omenească.” (Costache Negruzzi, „Alexandru Lăpușneanul”)

Cerințe:

1. Identifică tipul de narator prezent în fragment și oferă un argument.
2. Precizează perspectiva narativă și oferă un exemplu din text.
3. Indică două moduri de expunere prezente în fragment și oferă exemple.
4. Caracterizează personajul Alexandru Lăpușneanul pe baza acțiunilor și atitudinii sale.
5. Prezintă o trăsătură a Ruxandei reieșită indirect din fapte sau gesturi.
6. Descrie relația dintre Lăpușneanul și doamna Ruxanda.
7. Explică importanța contextului istoric pentru înțelegerea personajelor și a acțiunii.
8. Identifică o temă a fragmentului și susține alegerea cu un exemplu.
9. Extrage două elemente din portretul fizic al Ruxandei.
10. Analizează rolul artistic al descrierii vestimentației Ruxandei.
11. Identifică un simbol prezent în descrierea Ruxandei și explică semnificația lui.
12. Identifică două arhaisme din text și explică efectul lor.
13. Stabilește epoca în care se desfășoară acțiunea.
14. Precizează două modalități de caracterizare a personajelor utilizate în fragment.
15. Argumentează apartenența fragmentului la genul epic, menționând cel puțin două trăsături.

2.2 Genul liric

Genul liric cuprinde operele literare unde autorul își exprimă ideile, gândurile și sentimentele prin intermediul eului liric. În acest gen domină viziunea și transfigurarea artistică, iar autorul apelează la tehnici aluzive și asociative pentru a-și crea un univers de mare forță de sugestie ce i se adresează sensibilității cititorului.

Trăsături ale genului liric

- prezența eului liric, este explicită dacă se face simțită prin: mărci lexico-gramaticale ale eului liric: verbe la persoana I, singular și plural, forme pronominale la persoana I, singular și plural; mărci ale relației eu liric-interlocutor: verbe la persoana a II-a, singular și plural, forme pronominale la persoana a II-a, singular și plural, construcții în cazul vocativ, verbe la modul imperativ, interjecții, puncte de suspensie, exclamații și interogații; dacă apar mărci lexico-gramaticale, prezența eului liric este explicită; dacă nu apar mărci lexico-gramaticale, prezența eului liric este implicită;
- exprimarea unor sentimente, trăiri;
- prezența imaginilor artistice (vizuale, auditive, olfactive etc.);

- prezența figurilor de stil (figurile de stil sunt mijloace artistice caracterizate prin diversitate și forță expresivă, menite să nuanțeze stările sufletești și să contureze imaginile artistice);
- prezența unor moduri de expunere specifice (monologul liric, descrierea);

Tehnici de analiză literară:

1. Identificarea speciei lirice: meditație, elegie, pastel, odă etc.
2. Tema poeziei: natura, moartea etc
3. Eu liric: mărcile eului liric și ipostaza eului liric
4. Sentimentul dominant: dor, speranță, tristețe, extaz, deznădejde
5. Motive literare: sărutul, ochii, floarea, visul, ploaia, luna, dorul, moartea etc.
6. Idei poetice
7. Imagini artistice
8. Figuri de stil
9. Structura poeziei (strofe și versuri)
10. Tipul de rimă
11. Măsura versurilor
12. Ritmul poeziei
13. Limbajul poetic
14. Titlul poeziei- semnificație
15. Mesajul poeziei

Fișă de lucru: „Sarută-mă” de Magda Isanos

Citește cu atenție poezia:

Saruta-mi ochii grei de-atâta plâns,
Doar sarutarea ta ar fi în stare
Să stinga focul rău ce i-a cuprins,
Să-i umple de iubire și de soare.

Saruta-mi gura, buzele-nclestate
Ce vorba si surâsul si-au pierdut.
Iti vor zambi din nou inseninate
Si-ndragostite ca si la-nceput.

Saruta-mi fruntea, gândurile rele
Si toate indoielile-or să moara,
In loc vor naste visurile mele
De viata noua si de primavara.

Cerințe:

1. Identifică mărcile lexico-gramaticale ale eului liric din poezie.
2. Precizează ipostaza eului liric prezentă în poezie și susține răspunsul cu un fragment din poezie.
3. Precizează tema poeziei.
4. Menționează două motive literare identificate în poezie.
5. Precizează sentimentul predominant exprimat în poezie și argumentează cu exemple din text.
6. Explică ce rol are iubirea în viața eului liric, conform textului.
7. Identifică și comentează o imagine vizuală din poezie.
8. Identifică o imagine auditivă și explică efectul acesteia asupra atmosferei textului.
9. Selectează și explică două figuri de stil din poezie.
10. Menționează tipul de rimă folosit în poezie.
11. Precizează măsura versurilor.
14. Comentează rolul repetiției „sărută”.

2.3 Genul dramatic

Genul dramatic cuprinde totalitatea operelor scrise pentru a fi reprezentate pe scena unui teatru. Operele dramatice au la bază o limitare în timp și spațiu a acțiunii reprezentate, iar personajele textului dramatic comunică prin intermediul dialogului și monologului, autorul fiind prezent doar în indicațiile regizorale.

Trăsături ale genului dramatic

- Este scris pentru a putea fi prezentat pe scenă;
- Autorul își exprimă în mod indirect sentimentele, ideile și concepțiile prin intermediul personajelor;
- Acțiunea limitată în timp și spațiu se desfășoară concentric în jurul unui pretext, fiind structurată pe momentele subiectului;
- Înfățișează un conflict puternic între personaje, între concepțiile și atitudinile lor;
- Personajele iau cu totul locul autorului, a cărui intervenție indirectă se manifestă prin indicațiile de regie, care se numesc didascalii;
- Operele dramatice prezintă o structură specifică: replici, scene, acte (sau tablouri);
- Replicile sunt precedate de numele personajului care le rostește;
- Modul de expunere predominant este dialogul.

Tehnici de analiză literară:

1. Identificarea speciei dramatice: comedie, tragedie, dramă, monolog, schiță dramatică etc.
2. Stabilirea temei: conflictul dintre generații, iubirea, libertatea, puterea etc.
3. Analiza structurii operei dramatice: acte, scene, expozițiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământ.
4. Identificarea conflictului dramatic: interior (psihologic) sau exterior (social, moral, etc.)
5. Caracterizarea personajelor: prin replici, fapte, comportament, relațiile cu celelalte personaje, indicații scenice.
6. Rolul personajului principal (protagonist) și al antagonistului
7. Analiza limbajului personajelor
8. Rolul dialogului în conturarea acțiunii și a personajelor.
9. Prezența monologului sau a apartelor
10. Indicațiile scenice (didascaliile)
11. Relațiile dintre personaje
12. Tipologii de personaje
13. Formele comicalului (dacă este comedie)
14. Valoarea simbolică a elementelor scenice
15. Mesajul transmis prin acțiune și personaje.

Fișă de lucru: „O noapte furtunoasă” de I. L. Caragiale

Citește cu atenție următorul fragment:

ACTUL I

(O odaie de mahala. Ușă în fund dând în sala de intrare; de ambile părțile ușii din fund, câte o fereastră. Mobile de lemn și paie. La stânga, în planul I și-n planul din fund câte o ușă; în dreapta, pe planul al II-lea altă ușă. În dreapta în fund, răzemată de fereastră, o pușcă de gardist cu spanga atârnată lângă ea.)

SCENA I

JUPÂN DUMITRACHE, în haine de căpitan de gardă fără sabie, și NAE IPINGESCU

JUPÂN DUMITRACHE (*urmând o vorbă începută*): Iaca, niște papugii... niște scârța-scârța pe hârtie! 'I știm noi! Mănâncă pe datorie, bea pe veresie, trag lumea pe sfoară cu pișicherlicuri... și seara... se gătesc frumos și umblă după nevestele oamenilor să le facă cu ochiul. N-ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia bagabonții laie după dumneata. Un ăla... un prăpădit de amploiat, n-are chiară în pungă și se ține după nevestele negustorilor, să le spargă casele, d-le!

IPINGESCU: Nu se ia după toate, jupân Dumitrache; după cum e și femeia: dacă trage la ei cu coada ochiului și face fasoane, vezi bine! bagabonții atât așteaptă.

JUPÂN DUMITRACHE: Ba să am pardon! Știu eu ce vrei dumneata să zici... Dar nevastă-mea nu-i d-alea, d-le.

IPINGESCU: Vai de mine! jupân Dumitrache, adică, gândești că am vrut pentru ca să-ți fac un atac? Îmi pare rău!

JUPÂN DUMITRACHE: Nu, nene Nae; dar vreau să zic adică că nevasta mea nu-i d-alea cum ziseși, și iaca, după mine de ce s-a luat?

IPINGESCU: S-a luat bagabonții și după dumneata?

JUPÂN DUMITRACHE: S-a luat și se ia...

IPINGESCU: Și cum ești dumneata!...

JUPÂN DUMITRACHE: Eu am ambiț, domnule, când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

IPINGESCU: Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE: Apoi să știu de bine că intru în cremenal! Să mai văz eu numai că se ține bagabontul după mine, lasă-l...

IPINGESCU: Care bagabont?

JUPÂN DUMITRACHE: Ei! iaca... un bagabont! de unde-l cunosc eu?

IPINGESCU: Apoi, dacă nu-l cunoști, de unde știi că-i bagabont?

JUPÂN DUMITRACHE: Asta-i Una vorbim și bașca ne-nțelegem. Dar de! ai dreptul; nu știi ce mi s-a întâmplat, nu știi cum mă fierbe el pe mine de 2 săptămâni de zile... Nu că mi-e frică de ceva, adică de nevastă-mea... să nu...

IPINGESCU: 'Aida de! Coana Veta! Mie-mi spui? n-o știu eu?...

JUPÂN DUMITRACHE: Nu că mi-e frică... dar am ambiț, domnule; când e vorba la o adică de onoarea mea de familist...

IPINGESCU: Rezon!

JUPÂN DUMITRACHE: Bagabontul...

IPINGESCU: Că bine zici! începuseși să-mi spui istoria.

JUPÂN DUMITRACHE: Stai s-o iau de la cap.

IPINGESCU: Stau.

JUPÂN DUMITRACHE: Știi dumneata că la lăsata secului am mers la grădină la „Iunion”; erau eu, consoarta mea și cumnată-mea Zița. Ne punem la o masă, ca să vedem și noi comediile alea de le joacă *Ionescu*. Trece așa preț ca la un sfert de ceas, și numai ce mă pomenesc cu un ăla, cu un bagabont de amploiat...

IPINGESCU: De unde știi că era amploiat?

JUPÂN DUMITRACHE: După port nu semăna a fi negustor. Mă pomenesc că vine și se pune la altă masă alături, cu fața spre masa noastră și cu spatele la comedie. Șade rezemat într-un *peș*, șade, șade, șade, și se uită lung și galiș la cocoane, se uită, se... Eu, cum m-a făcut Dumnezeu cu ambiț, mă scol ca să plecăm; cocoanele nu! că să mai ședem, că încă nu s-a isprăvit comedia. Încep să mă-ncruntez la bagabontul și mai că-mi venea să-l cârpesc, dar mi-era rușine de lume; eu de! negustor, să mă pui în public cu un coate-goale nu vine bine... Mai mă uit eu încolo, mai mă fac că nu mă sinchisesc de el... bagabontul cu ochii zgâiți la cocoane; ba încă-și pune și ochilarii pe nas. Tii! frate Nae, să fi fost el aici să mă fiarbă așa, că-i sărea ochilarii din ochi și *giubenul* din cap, de auzea câinii din Giurgiu. („O noapte furtunoasă” de I. L. Caragiale)

Cerințe:

1. *Precizează specia literară a operei și oferă două argumente pentru încadrarea acesteia în genul dramatic.*
2. *Identifică tema principală a fragmentului și motivează răspunsul cu exemple din text.*
3. *Ce tip de conflict se conturează în fragment? Justifică prin exemple din replicile personajelor.*
4. *Analizează rolul didascalieiilor din începutul fragmentului. Ce informații oferă despre spațiul scenic și atmosfera piesei?*
5. *Care sunt personajele implicate în această scenă? Ce statut social au?*
6. *Caracterizează personajul Jupân Dumitrache, utilizând cel puțin două modalități de caracterizare.*

7. *Precizează o trăsătură a personajului Nae Ipingescu, susținută cu un exemplu din text.*
8. *Cum se reflectă comicul în dialogul dintre cele două personaje? Identifică și explică o secvență comică.*
9. *Identifică o formă a comicului în acest fragment (de limbaj, de situație, de caracter) și justifică alegerea.*
10. *Analizează limbajul folosit de Jupân Dumitrache. Ce elemente contribuie la crearea umorului?*
11. *Ce funcție are replica repetitivă „am ambiț, domnule”? Ce relevă aceasta despre personaj?*
12. *Identifică o trăsătură specifică stilului dramatic al lui Caragiale prezentă în acest fragment.*
13. *Precizează modalitatea de expunere predominantă în textul dramatic și rolul acesteia.*
14. *Analizează relația dintre Jupân Dumitrache și Nae Ipingescu. Ce rol are Ipingescu în dinamica scenei?*
15. *Ce informații despre epoca sau mentalitatea timpului pot fi deduse din comportamentul și limbajul personajelor?*

Bibliografie

<https://www.romanianvoice.com/poezii/poezii/sarutama.php>

https://ro.wikisource.org/wiki/O_noapte_furtunoas%C4%83

https://ro.wikisource.org/wiki/Alexandru_L%C4%83pu%C8%99neanul

Ilie, Emanuela – „Didactica limbii și literaturii române”, Editura Polirom, 2020